

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Insolvenční dološka ve světle aktuální judikatury

Insolvenční dološka je institut, který, ač právním řádem výslovně neupraven, se objevuje v nejrůznějších modifikacích prakticky v každé smlouvě o dílo, jejímž předmětem je plnění vyšší finanční hodnoty. Její význam vzrostl zejména v období hospodářské krize, kdy byla prvotní nebo druhotná platební neschopnost příčinou úpadku celé řady stavebních firem.

Účelem insolvenční dološky je především ochránit investora před negativními důsledky úpadku jeho smluvního partnera. Insolvenční dološka však může mít význam i pro zhotovitele. Po jejím aktivování není investor povinen uvolnit zhotoviteli pozastávku (tj. část ceny díla zadrženu pro případ výskytu vad), ale zhotovitel je současně zproštěn své povinnosti předat bezvadné dílo nebo odstraňovat vady.

Základní typy insolvenčních dološek

Jednotlivé typy insolvenčních dološek se můžeme pokusit definovat podle jejich využití v praxi. Prvním z nich je insolvenční dološka, jejíž aktivování je vázáno na posouzení a rozhodnutí objednatele a následné provedení zápočtu. Druhým typem je insolvenční dološka, vázaná už na samotnou právní událost.

První typ insolvenční dološky

Po zahájení insolvenčního řízení je v případě prvního typu investiční dološky toliko na objednateli, aby zodpovědně prověřil a posoudil pravděpodobnost existence úpadku zhotovitele. Objednatel je po zahájení insolvenčního řízení oprávněn jednostranně se vzdát svých práv na řádné dokončení a předání díla nebo svých práv na odstranění skrytých nebo záručních vad. Hodnota těchto práv je však ve smlouvě předem oceněna paušální částkou, odpovídající výši zádržného. K okamžiku vzdání se těchto práv vzniká (i) objednateli právo na úhradu paušální částky, představující slevu z ceny díla, a (ii) zhotoviteli právo na vydání zádržného ve stejné výši, neboť došlo k odpadnutí důvodu, na který bylo zádržné vázáno. Po zápočtu, provedeném jakoukoliv ze smluvních stran, pak zaniknou pohledávky smluvních stran v plné výši, což bude mít za následek, že objednatel si ponechá zádržné a zhotovitel nadále nebude povinen dílo dokončit a předat nebo odstraňovat jeho vady.

První typ insolvenční dološky tedy dává objednateli možnost uvážení, zda se při zahájení insolvenčního řízení proti zhotoviteli rozhodne využít možnosti jednostranně se vzdát svých práv. Může tak však učinit nejpozději do rozhodnutí o úpadku, jinak by se připravil o možnost provést zápočet proti pohledávce upadnuvšího zhotovitele (blíže § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona).

Druhý typ insolvenční doložky

Druhý typ insolvenční doložky není vázán na rozhodnutí objednatele, ale na konkrétní právní událost, uvedenou ve smlouvě o dílo (nejčastěji na rozhodnutí soudu o úpadku zhotovitele). Již okamžikem, kdy dojde k této právní události, se cena díla bez dalšího snižuje o částku, odpovídající hodnotě záruky. Výsledek je stejný, jako v případě prvního typu – objednatel nebude povinen vyplácet zhotoviteli zádržné a zhotovitel nebude povinen odstraňovat vady díla.

Oba typy insolvenčních doložek představují ujednání týkající se slevy resp. snížení ceny díla vázané na odkládací podmínku. Smluvním stranám samozřejmě nic nebrání modifikovat tyto typy více ve prospěch zhotovitele (například tak, že výše slevy resp. snížení ceny díla se redukuje v závislosti na tom, jak dlouho běžela záruční doba před rozhodnutím soudu o úpadku zhotovitele).

Právní povaha zádržného

Stejně jako není právním řádem definován pojem insolvenční doložky, nezná právní řád ani pojem pozastávky resp. zádržného. Nejvyšší soud už za účinnosti zákona o konkurzu a vyrovnání judikoval, že

- ujednání o pozastávce není dohodou o odložení doby splatnosti ceny díla, nýbrž dohodou o podmínkách vzniku nároku na doplacení ceny díla (uneseň sp.zn. 32 Odo 220/2006);
- ujednání o pozastávce upravuje vznik práva na zaplacení (části) ceny díla a nikoliv vznik splatnosti (rozsudek sp.zn. 32 Cdo 2076/2007);
- jestliže ke dni prohlášení konkurzu neuplynula lhůta pro uvolnění sjednané pozastávky, nevzniklo úpadci (zhotoviteli) právo na zaplacení pozastávky. Neexistovala-li pohledávka zhotovitele za objednatelem, nemohla se tato pohledávka stát prohlášením konkurzu splatnou (rozsudek sp. zn. 23 Cdo 3084/2007).

K citované judikatuře se Nejvyšší soud přiklonil (a tuto rozvinul) i za účinnosti insolvenčního zákona, konkrétně v řízeních vedených pod sp.zn. 29 ICdo 12/2015, 23 Cdo 1357/2016 nebo 23 Cdo 3131/2014. V posledním z uvedených rozhodnutí Nejvyšší soud uzavřel, že odvolacímu soudu nelze ničeho vytknout, dospěl-li k závěru, že účastníci si v rámci autonomie vůle dohodli, kdy a v jakém rozsahu vzniká žalované právo na zaplacení ceny díla. Pokud by však byla pozastávka vyplacena zhotoviteli dříve, než by mu vzniklo právo na její úhradu, jednalo by se o jeho bezdůvodné obohacení.

Není insolvenční doložka neúčinným právním úkonem?

Krajský soud v Plzni zaujal v rozsudku č.j. 139 ICM 3318/2013-94 stanovisko, že nelze bránit objednatelům či zhotovitelům díla, stejně jako poskytovatelům půjček a úvěrů, aby, například ve snaze zmírnit nepříznivé následky vstupu jejich smluvních partnerů do insolvence, zařazovali do smluv ujednání o slevách z ceny či o „zesplatnění“ celého plnění sjednaného ve splátkách, neboť při úpadku je z definice dána dlužníková neschopnost plnit své závazky. Sjednání slevy z ceny díla pro případ úpadku nevede dle soudu ke zvýhodnění „neupadlého“ partnera, ale jen zavádí novou rovnost hodnoty plnění smluvních stran po té, kdy „upadlá“ strana není schopna plně dostát svým závazkům. Pokud v posuzovaných smlouvách byla tato dlužníková neschopnost plnit řádně závazky ze záruky oceněna na cca 20% z plné ceny díla, měl soud za to, že taková sleva není nepřiměřená, a to i po přihlédnutí k preventivní a sankční funkci takové slevy.

Oba vrchní soudy se už v minulosti ztotožnily s tím, že obdobná ujednání o slevě z ceny díla jsou platná, mravná a přiměřená (rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci č.j. 10 Cmo 6/2009-140, rozhodnutí Vrchního soudu v Praze č.j. 1 Cmo 167/2009-213, č.j. 1 Cmo 128/2012-663 a č.j. 139 ICM

3318/2013-125).

Určitá právní nejistota dodnes panuje v tom, že se Nejvyšší soud dosud patrně nevyjádřil k otázce, zda insolvenční doložka nemůže být za určitých okolností neúčinným právním úkonem, respektive zda tímto ujednáním o snížení ceny díla nemůže dojít ke zkrácení uspokojení věřitelů úpadce zejména za situace, kdy by se na díle nevyskytly žádné vady v době od prohlášení úpadku do konce doby, která byla dříve kryta zárukou (nebýt úpadku zhotovitele a aktivování insolvenční doložky).

Nejvyšší soud v rozsudku sp.zn. 29 Cdo 677/2011 připomněl, že ponechají-li se stranou právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, v rozporu s ustanoveními § 111 a § 246 odst. 2 insolvenčního zákona, lze podle ustanovení § 235 až § 243 insolvenčního zákona odporovat jen těm právním úkonům dlužníka, jež jsou taxativně vypočteny v ustanoveních § 240 až § 242 insolvenčního zákona. V těchto ustanoveních jsou vyjmenovány právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§ 240), právní úkony zvýhodňující (§ 241) a právní úkony úmyslně zkracující (§ 242).

Nejvyšší soud se již také zabýval otázkou, zda není vůči věřitelům neúčinná dohoda o narovnání, uzavřená až v době po prohlášení úpadku, na jejímž základě dojde k zániku nároků objednatele proti zhotoviteli (úpadci) ze záruk za vady díla, a to až do výše zádržného. V rozsudku sp.zn. 29 ICdo 12/2015 dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dohoda o narovnání nemusí být a v konkrétním případě ani nebyla neúčinným právním úkonem.

Závěr

Je zřejmé, že s oběma typy insolvenčních doložek je spojena určitá míra nejistoty. Nejen však pouze pro zhotovitele, který by mohl přijít o finanční plnění, pokud by se na díle žádné vady nevyskytly, ale samozřejmě i pro objednatele. Insolvenční návrh může být pravomocně zamítnut a na díle se mohou objevit vady, k jejichž odstranění bude objednatel muset vynaložit finanční prostředky v rozsahu přesahujícím výši slevy z ceny díla. V okamžiku sjednání investiční doložky není možné předjímat, pro kterou ze stran bude sjednání investiční doložky výhodnější. Jednoznačnou odpověď na tuto otázku však není většinou možné dát ani později, neboť po zániku povinnosti zhotovitele předat bezvadné dílo nebo plnit povinnosti ze záruky je nucen dokončit dílo resp. odstraňovat vady díla objednatel na své náklady.

Lze tedy shrnout, že ujednání o insolvenční doložce je spojeno s určitou mírou nejistoty, nicméně tuto nejistotu mají obě smluvní strany. Faktem také zůstává, že tato doložka se stala v průběhu desítek let ve smlouvách o dílo běžným a v obchodních stycích vyžadovaným institutem, bez něhož by dnes patrně nebylo uzavření celé řady významných obchodů reálné.

JUDr. Martin Kareš

[DBK PARTNERS, advokátní kancelář, s.r.o.](#)

V Parku 2323/14
148 00 Praha 4

Tel.: +420 244 912 463

Fax: +420 244 912 803

e-mail: ak@dbkp.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)
- [Odstoupení od smlouvy v insolvenčním řízení](#)
- [Zřízení exekutorského zástavního práva – právní rámec, dopady a judikatura](#)
- [Novela nařízení o insolvenčním řízení nabyla účinnosti – jaké přinesla změny?](#)
- [Přelomové rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci subrogačního regresu výstavce finanční záruky](#)